

Wiadomości Numizmatyczne, R. LXII, 2018, z. 1–2 (205–206)

DOI 10.24425/wn.2018.125043

PAWEŁ MILEJSKI

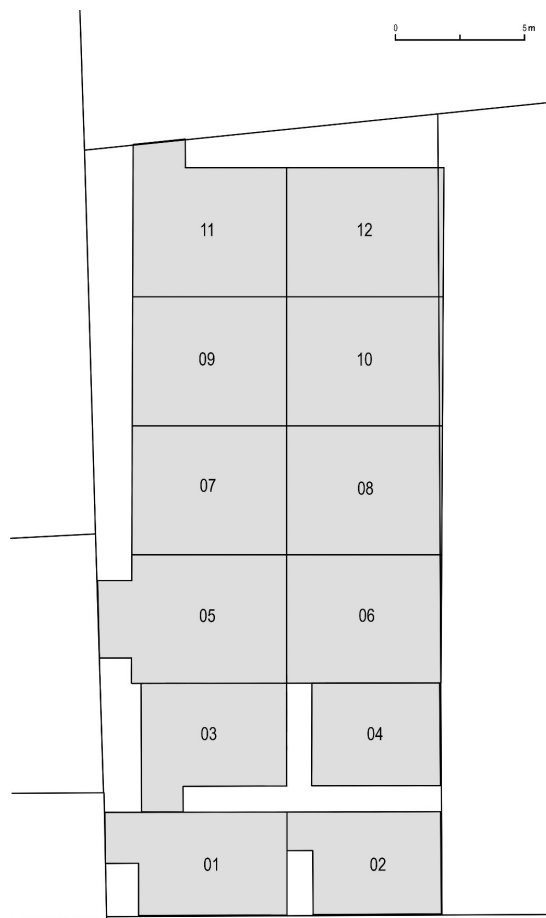
MONETY Z BADAŃ ARCHEOLOGICZNYCH DZIAŁKI MIEJSKIEJ NR 168 W PUCKU

ABSTRACT: During two seasons of archaeological investigation, in 2014–2015, on plot 168 in Puck, a total number of 29 numismatic items were discovered: 28 single coins and one token. The chronology of discovered coins is quite wide: coins from the 14th to the 20th century were registered, among them five medieval coins. In analyzed collection the most interesting are coins of the Teutonic Order — firchens and bracteates; moreover we have Polish and Prussian coins and also Tyrolean and Bavarian coins.

Podczas ratowniczych badań archeologicznych działki miejskiej nr 168 przy ul. 1 Maja w Pucku, kierowanych przez dra Michała Starskiego z Uniwersytetu Warszawskiego, w sezonach badawczych w latach 2014–2015 pozyskano 29 numizmatów — 28 monet i liczman¹. Chronologia analizowanego materiału jest szeroka, od XIV do XX w. Mamy dwie monety o metryce XIV-wiecznej, jedną datowaną szeroko na ostatnią dekadę XIV i pierwsze dwie dekady XV w., dwie z XV w., dwie z XVI w., trzy z XVII w., sześć z XVIII w., jedną z XIX w. i aż jedenaście monet XX-wiecznych. Liczman datować możemy szeroko na 2. połowę XVIII — początek XIX w. Głównym celem badawczym było poznanie dziejów zasiedlenia parceli, jej użytkowanie oraz poznanie kultury materialnej ludzi, którzy ją zamieszkiwali. Powierzchnia analizowanej parceli w siatce pierwotnego rozplanowania działek miejskich wskazywała na to, że odpowiadała ona wymiarom jednego domostwa wyznaczonego w okresie lokacji miasta. W toku szerokopłaszczyznowych prac zbadano prawie cztery ary powierzchni działki,

¹ Serdecznie dziękuję panu drowi Michałowi Starskiemu za udostępnienie materiału do badań, wszelkie informacje na temat metodyki badań oraz ryciny dokumentujące prace wykopaliskowe.

wyznaczono 12 wykopów (rozkład wykopów patrz ryc. 1), z czego monety odnaleziono w wykopach: 2, 4 (rozpoznane jako piwnica nowożytna, zasyp XVIII-wieczny), w wykopie 1 (rozpoznanym jako zasyp piwnicy z 2. połowy XV wieku) oraz w wykopie 6 (rozpoznanym jako XV-wieczna piwnica)². Większość znalezisk pochodzi ze strefy mieszkalnej badanej działki, znaczną ilość obiektów pozyskano z wykopów nr 2, 4 i 6. Widać więc, że strefa frontowa obfituje w znaleziska monetarne, w przeciwieństwie do zaplecza, wykorzystywanego do celów gospodarczych.

ul. 1 Maja

Ryc. 1. Puck, plan działki miejskiej nr 168 wraz z wyznaczeniem zasięgu wykopów,
opr. Michał Starski

² Starski 2015.

Wielki mistrz zakonny Winrych von Kniprode (1351–1382) ok. 1364 r. (nie wcześniej niż w 1363 r.) przeprowadził poważną reformę monetarną, w wyniku której wybito nowe monety dwustronne: półskojce, szelągi oraz fircheny³. Z tego czasu w naszym zbiorze mamy dwa fircheny (jeden zidentyfikowany niepewnie, nr kat. 22), które datujemy na lata ok. 1364–1379 (do czasu drugiej fazy reformy Winrycha von Kniprode). Obecność grubej monety, jak można nazwać fircheny, przy braku fenigów brakteatowych tego władcy, mogłaby świadczyć o tym, że te drugie miały w obiegu funkcję pomocniczą. Nasze egzemplarze są w wyjątkowo złym stanie zachowania — mocno wytarte, przez co trudno czytelne — może to świadczyć o ich długim obiegu, a musimy pamiętać, że monety te obecne były w cyrkulacji pieniężnej aż do 2. dekady XV w.⁴ Uważać można, że monety te dostały się do ziemi ze znacznym opóźnieniem, którego chronologię wyznacza typ brakteatu *Orzeł I*. Te dosyć rzadkie w materiale archeologicznym monety znamy już z Pucka: jeden firchen odnaleziono podczas badań nieistniejącego zamku (znalezisko luźne)⁵. Natomiast na terenie Wyspy Spichrzów w Gdańsku są one licznie notowane⁶.

Kolejne chronologicznie są dwa następujące po sobie typy fenigów brakteatowych nieokreślonych mistrzów — typ *Orzeł I*, datowany na lata 1391–1415, oraz typ *Krzyż grecki III*, datowany na lata 1416–1460⁷. Analizowany egzemplarz pierwszego z typów sprawia wrażenie wykonanego ze słabego srebra, co pomaga zawęzić datowanie na lata 1410–1415. Ówczesna próba tych fenigów wynosić miała 0,429 lub 0,402, co nie pokrywa się z wynikami badań jednej monety tego typu odnalezionej właśnie w Pucku⁸. Uzyskano wynik 0,902 z krawędzi monety oraz odpowiednio 0,790 z powierzchni awersu i 0,726 z powierzchni rewersu. Tak wysoką zawartość srebra możemy tłumaczyć jednak badaniem jedynie powierzchni monet, która została najprawdopodobniej wzbogacona w srebro⁹. Znaczącą różnicę między próbami srebra (rzędu 0,700 a 0,400) można tłumaczyć również tym, że wyższą próbę miały monety wybijane przed 1410 r., a znaczne obniżenie zawartości srebra nastąpiło wskutek klęski grunwaldzkiej. Fenigi brakteatowe typu *Orzeł I* odnajdywane były również pojedynczo w znaleziskach Rumia I¹⁰ czy Szestno¹¹ oraz w skarbach, np. Sępólno Krajeńskie III¹². Monety typu *Krzyż grecki III* pojawiły się w obiegu dopiero w kwietniu 1416 r., kiedy to wstrzymano wybijanie szelągów, a wznowiono bicie półskojców wraz z fenigami,

³ Paszkiewicz 2009, s. 210.

⁴ Paszkiewicz 2013, s. 36.

⁵ Paszkiewicz 2006a, s. 203.

⁶ Paszkiewicz 2013, s. 36–45; 65–67; Dutkowski 2016, s. 110–111.

⁷ Paszkiewicz 2009, s. 270–277.

⁸ Paszkiewicz 2006a, s. 203; dwa egzemplarze luzem.

⁹ Beck, Bossonet, Eliot 2004, s. 153–162; Paszkiewicz 2009, s. 275.

¹⁰ Paszkiewicz 2009, s. 359–360.

¹¹ Bogucki, Florjanowicz 2001, s. 86–93.

¹² Kubiak, Paszkiewicz 1998, nr 683/III.

których z grzywny wybijanych miało być 720 sztuk o próbie 0,234. Emisję tego typu zakończono podczas wojny trzynastoletniej (1454–1466), kiedy to w 1460 r. wielki mistrz Ludwik von Erlichshausen (1450–1467) przyznał, że wybijano złe fenigi, które należy wycofać z obiegu. Fenigi, które wybito przed wojną, miały mieć zrównany kurs z nowymi monetami bitymi od 1460 r.¹³ Typ *Krzyż grecki III* znamy z licznych znalezisk, m.in. z siedmiu pojedynczych z terenu nieistniejącego już zamku w Pucku¹⁴, czterech z badań ulicy Chmielnej 73-74 w Gdańsku¹⁵ i kolejnych trzech z Hali Targowej w Gdańsku¹⁶.

Następnie w zespole z Pucka mamy jedną monetę bitą przez pruskie miasto królewskie Elbląg. Awers monety przedstawia charakterystyczny kształt herbu Elbląga. Analizowany fenig jesteśmy skłonni przypisać do typu C2.6 wg Paszkiewicza, który charakteryzuje się węższą tarczą o owalnej podstawie, a krzyże widniejące na herbie możemy sklasyfikować jako regularne krzyże kawalerskie¹⁷. Fenig elbląski datowany jest na okres 1457–1526, czyli od czasu zatwierdzenia przywilejów miejskich Elbląga 24 sierpnia 1457 r. przez króla Polski Kazimierza Jagiellończyka (1447–1492) w Malborku, aż do czasu poprzedzającego reformę monetarną Zygmunta I (1506–1548) z 1526 r.¹⁸ W fundamentalnej pracy na temat brakteatów krzyżackich — *Brakteaty — pieniądz średniowiecznych Prus* — Borys Paszkiewicz rozgranicza dwa okresy wybijania elbląskich fenigów typu C2.6: pierwszy od 1457 r. do lat siedemdziesiątych XV w. oraz drugi od lat siedemdziesiątych do dziewięćdziesiątych tego samego stulecia. Swoją podział opiera na wadze monet elbląskich odmiany C2.6 — monety starsze miały być cięższe (przedział wagowy 0,20 g — 0,21 g), natomiast monety młodsze miały mieć wagę oscylującą wokół 0,19 g lub niższą. Ze względu na wagę naszego egzemplarza — 0,143 g¹⁹ — przypisujemy go do drugiej grupy chronologicznej wyznaczonej przez Paszkiewicza²⁰. Fenigi brakteatowe bito w Elblągu z bardzo lichego srebra, zaledwie III–IV łutowego (ok. 0,187–0,250)²¹. Monety te, będące jedną z najpopularniejszych pruskich monet obiegowych, znajdowane są bardzo licznie, zarówno w skarbach — Chojnice II²², Puck III²³, Rubinkowo²⁴,

¹³ Voßberg 1843, s. 173–174; Paszkiewicz 2009, s. 270–283.

¹⁴ Paszkiewicz 2006a, s. 203–204.

¹⁵ Paszkiewicz 2013, s. 178–202.

¹⁶ *Ibidem*, s. 139–153.

¹⁷ Paszkiewicz 2009, s. 304.

¹⁸ *Ibidem*, s. 306–307; Gizińska 1998/1999, s. 4–5.

¹⁹ Egzemplarz z niewielkim ubytkiem kołnierza oraz części wału, jednak wydaje nam się, że moneta w nienaruszonym stanie w dalszym ciągu byłaby lżejsza od 0,20 g.

²⁰ Paszkiewicz 2009, s. 309.

²¹ Suchodolski 1981, s. 175–178.

²² Kubiak, Paszkiewicz 1998, nr 251/II.

²³ Paszkiewicz 2006a, s. 202.

²⁴ Kubiak, Paszkiewicz 1998, nr 776/IX.

jak i pojedynczo — dwanaście sztuk w Pucku oraz siedem na Wyspie Spichrzów w Gdańsku²⁵.

Kolejne stulecie w naszym zbiorze otwierają dwa półgrosze koronne Aleksandra Jagiellończyka (1501–1506). Dwa półgrosze tego władcy zostały już zarejestrowane w Pucku²⁶. Warto zaznaczyć, że numizmaty te, mimo postrzeżenia ich w Prusach Królewskich jako obce, pojawiają się na tym terenie, przy braku krajowych szelągów miast pruskich. Są to jedyne monety datowane na XVI w., które odnaleziono podczas badań. Na XVII w. możemy datować trzy numizmaty z puckiej parceli: szeląg ryski, trzykrajcarówkę z Tyrolu oraz szeląg pruski. Wspomniany szeląg ryski został wybity najprawdopodobniej w 1621 r.²⁷, za czasów panowania Zygmunta III. Obecność tego pieniądza w Pucku jest rzeczą normalną, ponieważ w tym czasie miejska mennica w Rydze była ważnym producentem monety zdawkowej dla Rzeczypospolitej²⁸. Następnie, rozpatrując nasze monety chronologicznie, mamy ciekawy, obcy akcent w dotychczasowych monetach pruskich i polskich, mianowicie trzykrajcarówkę tyrolską z 1656 r. z mennicy w Hall. Należy ona do innego systemu pieniężnego niż wcześniejsze monety, jednak kontakty handlowe krajów habsburskich i Rzeczypospolitej doprowadziły do tego, że oba systemy były porównywalne, a moneta o nominalnie 3 krajcarów odpowiadała monecie o nominalnie 3 groszy. W związku z tym często możemy zauważyć w materiale siedemnastowiecznym domieszkę monet habsburskich²⁹. Analogiczna moneta, tylko z roku 1645, została odnaleziona na stanowisku „Lastadia” w Gdańsku³⁰. Ostatnim numizmatem z XVII w. jest szeląg pruski wybity w mennicy w Królewcu w 1671 r. za rządów Fryderyka Wilhelma (1640–1688). Monety tego typu często znajdowane są na terenie Prus Królewskich, np. w Gdańsku — ul. Gnilna, ul. Strzelecka, kościół św. Jana, Hala Targowa etc.³¹

Znaczna intensyfikacja znalezisk następuje w XVIII w. Udało się zarejestrować aż sześć monet datowanych na to stulecie. Połowę z nich stanowią numizmaty Fryderyka II (1740–1786), króla Prus i elektora Brandenburgii. Każda z monet jest innego nominału i wybijana dla różnych prowincji — dla Brandenburgii jest to 1/48 talara (1/2 grosza) wybita w 1772 r. w Berlinie, dla Śląska są to 3 krajcary z 1780 r. wybite w tej samej mennicy, a zestaw monet tego władcy kończy szeląg z 1786 r. wybity w Królewcu dla Królestwa Pruskiego. Wszystkie te monety są dosyć powszechnymi znaleziskami z XVIII w. Następnie zidenty-

²⁵ Wszystkie monety pochodzą z badań przy ulicy Chmielnej 73-74, jedna sztuka z badań z lat 2007–2008, patrz Paszkiewicz 2013, s. 178–202 oraz sześć kolejnych sztuk z badań z 2011 roku, patrz Dutkowski 2016, s. 103–137.

²⁶ Paszkiewicz 2006a, s. 207.

²⁷ Data trudno czytelna, stąd cyfra „1” jest niepewna.

²⁸ Mikołajczyk 1993, s. 61–65.

²⁹ Paszkiewicz 2013, s. 52.

³⁰ *Ibidem*, s. 48–64.

³¹ Paszkiewicz 2013, s. 19–29; 65–67; 82–90; 139–153.

fikowano bawarską trzykrajcówkę Karola Alberta z 1728 r., której obecność może być tłumaczona podobnie jak wystąpienie monety tyrolskiej, trzeba jednak podkreślić rzadkość występowania monet bawarskich w znaleziskach w północnej Polsce³². Monetami, które kończą XVIII w. jest szeląg elbląski z 1763 r. oraz trojak gdański z 1758 r.; obie monety wybite za czasów Augusta III (1733–1763). Szelągi z mennic w Elblągu, Gdańsku i Toruniu były podstawową monetą zdawkową w tym okresie, a numizmaty tego rodzaju dominują w znaleziskach z 2. połowy XVIII w. — sześć szelągów elbląskich tego władcy odnaleziono podczas badań Twierdzy Wisłoujście w Gdańsku³³, następne trzy podczas badań Baszty Łabędź³⁴. Obok szelągów elbląskich, tak samo liczne są w znaleziskach szelągi gdańskie i toruńskie, których jednak podczas badań analizowanej parceli w Pucku nie odnaleziono. Trojak gdański Augusta III z tego samego roku znamy z Twierdzy Wisłoujście³⁵. Mennica gdańska podczas panowania Augusta III znacznie zintensyfikowała swoją aktywność, co zapewne było reakcją na napływ niskowartościowej monety saskiej — z reguły fałszywej, bitej przez Fryderyka II³⁶. XIX stulecie przynosi nam tylko jeden niemiecki numizmat — 5 fenigów Wilhelma II (1888–1918) wybite w Berlinie w 1897 r. Serię znalezisk pojedynczych z Pucka zamyka aż 11 monet o metryce XX-wiecznej, co stanowi 38% całości. Pierwsza połowa tego stulecia przyniosła jedną monetę II Wolnego Miasta Gdańska o nominale 1 feniga z roku 1937, wybitą w Berlinie, oraz niemieckie 10 reichspfennigów z okresu republiki (lata 1940–1945), wybite również w Berlinie. Natomiast 2. połowę tego wieku reprezentują różne monety obiegowe PRL — 10 groszy z 1956 r., z wsteczną datą „1949”, wybite w Krzemnicy; 10 groszy z 1976 r.; 50 groszy z 1985 r.; dwie monety jednozłotowe z lat 1978 i 1985; 2 złote z 1980 r., 5 złotych z 1976 r. oraz 10 złotych z 1984 r., wszystkie wybite w Warszawie.

Interesującym elementem uzupełniającym monetarne znaleziska pojedyncze z parceli nr 168 w Pucku jest jeden liczman w stylu francuskim, wykonany w norymberskiej pracowni Johanna Christiana Reicha, który był mistrzem cechowym w latach 1758–1813. Na awersie widnieje popiersie króla francuskiego Ludwika XVI, natomiast pole rewersu wypełnione jest wyobrażeniem pomnika konnego, gdzie jeździec skierowany jest w prawo. Osoba mistrza ukryta jest w inskrypcji zawartej w egzerdze rewersu — I. C. REICH. Odnaleziony w Pucku

³² Częściej monety bawarskie rejestrowane są w rejonie Polski południowej i południowo-wschodniej. Trzy monety bawarskie odnaleziono w Nowym Sączu: trzykrajcówkę Maksymiliana II Emanuela i dwie trzykrajcówki Karola Alberta, patrz Milejski 2016a, s. 333; następną trzykrajcówkę Karola Alberta jako cesarza Karola VII odnaleziono w Podegrodziu (pow. nowosądecki), patrz Milejski 2016b, s. 332–333; w Chełmie również zarejestrowano monetę trzykrajcówką Maksymiliana II Emanuela, patrz Bronicki 2016, s. 329–331.

³³ Milejski 2015, 373–388.

³⁴ Paszkiewicz 2013, s. 98–115.

³⁵ Milejski 2015, s. 378–379; 382.

³⁶ Gumowski 1990, s. 174–175.

liczman wpisuje się w najpopularniejszy krąg obiektów tego typu wytwarzanych na ogromną skalę w licznych pracowniach zlokalizowanych w Norymberdze.

Pozyskany podczas dwóch sezonów badawczych zbiór pojedynczych monet z parceli mieszkalnej nr 168 w Pucku, mimo iż jest niewielki przynosi nam jednak ciekawe znaleziska i wpisuje się w dotychczas zarejestrowane w literaturze monety z tego obszaru. Trzeba jednak zauważyć, że w porównaniu z innymi przebadanymi parcelami miejskimi w Pucku, ale też w innych ośrodkach miejskich, nasz zbiór, choć niewielki, i tak odznacza się wyjątkową liczebnością (na pozostałych parcelach odnajdywano po kilka monet). Zarejestrowanie blisko 30 numizmatów, w tym większości monet uchwyconych w kontekście archeologicznym, możliwe było dzięki zastosowanej metodyce prac szerokopłaszczyznowych (do tej pory stosowanych tylko w przypadku badań wykopaliskowych zamku i rynku w Pucku)³⁷. Niezależnie od omawianego okresu, w analizowanej grupie numizmatów dominują monety drobne i zdawkowe. Możemy zauważyć dużą liczbę monety pruskiej (sześć sztuk), która obecna jest od XIV aż do ostatniej ćwierci XVIII w. Ciekawym zjawiskiem jest mała liczba monet z mennicy elbląskiej, gdańskiej i toruńskiej z 2. połowy XVIII w., kiedy to miasto Gdańsk, a w ślad za nim Elbląg i Toruń, wznowiły produkcję monety szelężnej³⁸. Niezależnie jednak od ilości poszczególnych nominałów, monety odnalezione w trakcie badań działki mieszczącej nr 168 obrazują nam obieg monetarny typowy dla Prus Królewskich, gdzie w okresie średniowiecza dominuje moneta zakonna, następnie widzimy znaczny udział monet Prus Książęcych, później Prus Królewskich, których monety emitowano w mennicach trzech miast pruskich: Gdańska, Elbląga i Torunia. Dodatkowo — często rejestruje się monety koronne oraz ryskie, które także stanowiły drobną monetę obiegową dla badanego terenu. Interesującym elementem mogą być monety trzykrajcarowe z Tyrolu oraz z Bawarii, jednak, podobnie jak pozostałe monety, możemy zakwalifikować je jako zguby. Zauważalny jest za to brak monet z 1. połowy XVII w., szczególnie szelągów szwedzkich, powszechnie współwystępujących z szelągami ryskimi i koronnymi. Numizmaty pozyskane podczas prac archeologicznych są wyraźnie zbieżne z materiałem uzyskanym podczas badań zamku w Pucku w latach 1993–1999, dzięki czemu możemy zauważyć, że w obiegu pieniężnym w Pucku dominowała drobna moneta pruska wraz z monetami z mennic Rzeczypospolitej oraz niewielką domieszką drobnych monet obcych.

³⁷ Informacja ustna od dra Michała Starskiego.

³⁸ Paszkiewicz 2006b, s. 429.

Katalog obiektów

A: Monety

1. *Bawaria*, Karol Albert (1726–1745), 3 krajcary (grosz) 1728, men. Augsburg.

Av: CAR·ALB·- H·I·B·C·&, popiersie elektora w zbroi z płaszczem w prawo.

Rv: LAND-GROSCH, koronowana 5-polowa tarcza Bawarii i Palatynatu, w polu sercowym jabłko panowania, niżej nominal 3 rozdziela datę 17-28.

Srebro, 20,7 mm; 1,299 g. Hahn, Hahn-Zelleke 242. Nr inw. Pk.M.168.04.21, 2015/002, M21.

2. *Brandenburgia*, Fryderyk II (1740–1786), 1/48 talara (½ grosza), 1772, men. Berlin.

Av: monogram *FR* pod koroną, niżej *A*.

Rv: *24 */ EINEN / THALER / 1772.

Srebro, 18,9 mm; 1,232 g. BfM 3038. Nr inw. Pk.M.168.06.44, 2015-154, M28.

3. *Elbląg*, Kazimierz IV Jagiellończyk (1447–1492), fenig brakteatowy, ok. 1470–1490.

Av: tarcza o zaokrąglonej podstawie i obłych pobocznicach, podzielona w pas, w polach krzyże kawalerskie u góry wklęsły, u dołu wypukły, wał stożkowaty.

Srebro, 13,3 mm, średnica pola 7,4 mm; 0,143 g. BRP Prusy C.2.6 (1); Waschinski, Elbing 1c. Nr inw. Pk.M.168.06.08, 2015/015, M22.

4. *Elbląg*, August III (1733–1763), szeląg 1763, Justus Carl Schröder.

Av: pod koroną monogram *A3R*, z boków data 17-63.

Rv: ✿ / *SOLID CIVITAT ELBING* / [I]·C [herb Elbląga] ·S·

Bilon, 15,6 mm; 0,552 g. KopSk 7168. Nr inw. Pk.M.168.04.18, 2015/004, M19.

5. *Gdańsk*, August III (1733–1763), trojak (3 grosze), 1758.

Av: pod koroną monogram *A3R*, z boków data 17-63.

Rv: *GROSSUS TRI[PLEX-GE]DANENSIS*, herb Gdańska trzymany przez dwa lwy, niżej 3.

Srebro, 19,6 mm; 0,789 g. KopSk 7734. Nr inw. Pk.M.168.06.47, 2015-155, M27.

6. *Gdańsk*, II Wolne Miasto (1920–1939), 1 fenig 1937, men. Berlin.

Av: korona i dwa krzyże, z boków data 19-23.

Rv: 1 / Pfennig / Danzig.

Brąz, 17 mm; 1,429 g. Parchimowicz 53e. Nr inw. Pk.M.168.05.45, 2015/001, M23.

7. *Niemcy*, Wilhelm II (1888–1918), 5 fenigów 1897, men. Berlin.

Miedzionikiel, 18,1 mm; 2,370 g. AKS 16. Nr inw. Pk.M.168.02.02, 2015/022, M1, dz. 168.

8. *Niemcy*, republika, 10 Reichspfennig r.? [1940–1945], men. ?.

Cynk, 20,8 mm; 1,856 g. AKS 47. Nr inw. Pk.M.168.09.03, 2015-153, M29.

9. *Polska*, Aleksander (1501–1506), półgrosz b.d. [1502–1506], men. Kraków.

Av: +[AL]EXANDER[dwa pierścienie nad sobą]DCI[dwa pierścienie nad sobą]G[dwa pierścienie nad sobą]R\\, Orzeł w koronie.

Rv: +MOΔETA\\GIS[dwa pierścienie nad sobą]PO\\\\, korona otwarta.

Srebro, 18,5 mm; 0,589 g. KopSk 389. Nr inw. Pk.M.168.02.18, 2015/006, M11.

10. *Polska*, Aleksander (1501–1506), półgrosz b.d. [1502–1506], men. Kraków.

Av: +ALEXAND[ER] \ [DCI] [dwa pierścienie nad sobą]REX, Orzeł w koronie.

Rv: (+MO)ΔETA[dwa pierścienie nad sobą]REGIS [dwa pierścienie nad sobą](POLO)NIC, korona otwarta.

Srebro, 18,5 mm; 0,266 g. KopSk 389. Nr inw. Pk.M.168.04.21, 2015/003, M20.

11. *Polska*, PRL (1945–1989), 10 groszy „1949” [1956], men. Krzemnica.

Aluminium, 17,8 mm; 0,671 g. Parchimowicz 205b. Nr inw. Pk.M.168.02.26, 2015/013, M14.

12. *Polska*, PRL (1945–1989), 10 groszy 1976, men. Warszawa.

Aluminium, 17,8 mm; 0,698 g. Parchimowicz 206o. Nr inw. Pk.M.168.02.16, 2015/014, M8.

13. *Polska*, PRL (1945–1989), 10 groszy 1976, men. Warszawa.

Aluminium, 17,8 mm; 0,687 g. Parchimowicz 206o. Nr inw. Pk.M.168.07.12.otw., M24.

14. *Polska*, PRL (1945–1989), 50 groszy 1985, men. Warszawa.

Aluminium, 23 mm; 1,616 g. Parchimowicz 210s. Nr inw. Pk.M.168.07.02, M25.

15. *Polska*, PRL (1945–1989), 1 złoty 1978, men. Warszawa.
Aluminium, 25,1 mm; 2,095 g. Parchimowicz 213p. Nr inw. Pk.M.168.02.06, 2015/012, M2.
16. *Polska*, PRL (1945–1989), 1 złoty 1985, men. Warszawa.
Aluminium, 25,1 mm; 2,104 g. Parchimowicz 213x. Nr inw. Pk.M.168.01.53, 2015/016, M16.
17. *Polska*, PRL (1945–1989), 2 złote 1980, men. Warszawa.
Mosiądz, 21 mm; 2,664 g. Parchimowicz 217g. Nr inw. Pk.M.168.01.17, 2015/020, M15.
18. *Polska*, PRL (1945–1989), 5 złotych 1976, men. Warszawa.
Mosiądz, 24 mm; 4,746 g. Parchimowicz 221b. Nr inw. Pk.M.168.02.16, 2015/021, M9.
19. *Polska*, PRL (1945–1989), 10 złotych 1984, men. Warszawa.
Miedzionikiel, 25,1 mm; 7,598 g. Parchimowicz 243a. Nr inw. Pk.M.168.02.10, 2015/023, M5.
20. *Prusy*, Winrych von Kniprode (1351–1382), firchen, ok. 1364–ok. 1379, men. Toruń.

Av: ...CRAL\\, tarcza wielkiego mistrza.

Rv: otok nieczytelny, krzyż.

Bilon, 17,2 mm; 0,405 g. Voßberg 121. Nr inw. Pk.M.168.06.47, 2015-156, M26.

21. *Prusy*, Winrych von Kniprode, (1351–1382) firchen (?), ok. 1364–ok. 1379, men. Toruń.

Av: otok nieczytelny, tarcza wielkiego mistrza.

Rv: otok nieczytelny, krzyż.

Bilon, 15,9 mm; 0,317 g; moneta zachowana w ok. ½. Nr inw. Pk.M.168.02.17, 2015/005, M12.

22. Prusy, fenig brakteatowy *Orzeł I*, 1410–1415.

Av: orzeł na niewidocznej ostrołukowej tarczy, bez krzyża.

Słabe srebro, 0,172 g; 11 mm; moneta zachowana w ok. 1/3. BRP Prusy T17.6 (3); Waschinski 113. Nr inw. Pk.M.168.04.10, 2015/017, M17.

23. Prusy, fenig brakteatowy *Krzyż grecki III*, 1416–ok. 1460.

Av: krzyż grecki swobodny z rozszczępionymi końcami ramion.

Słabe srebro, 0,137 g; 14,9 mm, 6,9 mm, moneta silnie skorodowana, sklejona z wielu kawałków. BRP Prusy T.18.2 (2); Waschinski 219. Nr inw. Pk.M.168.02.08, 2015/019, M3.

24. Prusy, Fryderyk Wilhelm Wielki Elektor (1640–1688), szeląg 1671, men. Królewiec.

Av: pod mitrą monogram *FWC*, w tle berło pod czapka elektorską.

Rv: .../ *SOLID / PRuSSIÆ / DuCALIS / 1671*.

Bilon, 15,4 mm; 0,230 g. BfM 1670. Nr inw. Pk.M.168.02.16, 2015/010, M7.

25. *Prusy*, Fryderyk II (1740–1786), szeląg 1786, men. Królewiec.

Av: monogram *FR* pod koroną, u dołu *E*.

Rv: ☼ / *SOLID' / REGNI / PRUSS' / 1786*.

Bilon, 15,6 mm; 0,524 g. BfM 2506. Nr inw. Pk.M.168.02.11, 2015/011, M6.

26. *Ryga*, Zygmunt III (1587–1632), szeląg 1621 (?).

Av: *\\III·D·G RE\\P...*, pod zamkniętą koroną monogram *S* ze Snopkiem, z boków *\-Z* (data omyłkowo 1–Z).

Rv: [lilia] *SOLIDVS\\III-RIGENSIS*, kartusz z małym herbem Rygi.

Bilon, 16,1 mm; 0,350 g. Mrowiński 444. Nr inw. Pk.M.168.02.09, 2015/009, M4.

27. *Śląsk*, Fryderyk II (1740–1786), 3 krajcary 1780, men. Berlin.

Av: *FRIDERICUS BORUSSORUM REX*, popiersie króla w peruce w prawo.

Rv: *MONETA ARGENT'*, zwycięski Orzeł pruski z regaliaми, niżej *3 / 1780 / A.*

Srebro, 18,6 mm; 1,514 g. BfM 4671, Fbg, Seger 1169. Nr inw. Pk.M.168.04.15, 2015/008, M18.

28. *Tyrol*, Ferdynand Karol (1632–1662), 3 krajarczy 1656, men. Hall.

Av: \R\ \AROL\D:G\ARCHID\AV, popiersie arcyksięcia w mitrze i kołnierzu wyłożonym na zbroje, z boków 16-56.

Rv: ✿ DVX\BVRGVND\COM\TYROLIS, dwie tarcze, z belką i koronowanym orłem, u góry pięciolistna rozeta, u dołu cyfra 3 i obwódce.

Srebro, 20,3 mm; 0,908 g. Moser, Tursky 519. Nr inw. Pk.M.168.02.15, 2015/018, M10.

B: Liczman

29. *Norymberga*, Iohann Christian Reich (mistrz 1758–1813), żeton w stylu francuskim po 1774.

Av: LVD\XVI\D\G\FR\ET\NAV\RE(X)], popiersie króla Ludwika XVI w koronie i płaszczu w prawo.

Rv: OPTIMO - PRINCIPI, pomnik konny, jeździec w prawo, w odcinku I.C.REICH.

Mosiądz, 22,6 mm; 1,132 g. Podobny do Mitchiner 2186–2194. Nr inw. Pk.M.168.02.25, 2015/007, M13.

SKRÓTY

- AKS — P. Arnold, H. Kùthmann, D. Steinhilber, *Großer deutscher Münzkatalog von 1800 bis heute*, München 1999.
- BfM — E. Bahrfeldt, *Die Münzen- und Medaillen-Sammlung in der Marienburg*, t. I–III, Danzig-Königsberg 1901–1906.

- BRP Prusy — B. Paszkiewicz, *Brakteaty — pieniądz średniowiecznych Prus*, Wrocław 2009 (Złota Seria Uniwersytetu Wrocławskiego 3).
- Fbg, Seger — F. Friedensburg, H. Seger, *Schlesiens Münzen und Medaillen der neueren Zeit*, Verein für das Museum schlesischer Altertümer, Breslau 1901.
- Hahn, Hahn-Zelleke — W. Hahn, A. Hahn-Zelleke, *Die Münzen der baierischen Herzöge und Kurfürsten 1506–1806 mit Typenkatalog und Bewertungen*, Wien 2007.
- KopSk — E. Kopicki, *Ilustrowany skorowidz pieniędzy polskich i z Polską związanych*, Warszawa 1995.
- Mitchiner — M. Mitchiner, *Jetons, Medalets & Tokens*, vol. 1, *The Medieval Period and Nuremberg*, London 1988.
- Moser, Tursky — H. Moser, H. Tursky, *Die Münzstätte Hall in Tirol 1477–1665*, Innsbruck 1977.
- Mrowiński — E. Mrowiński, *Monety Rygi*, Warszawa 1996.
- Parchimowicz — J. Parchimowicz, *Katalog monet polskich; obiegowych i kolekcjonerskich od 1916*, wyd. 17, Szczecin 2008.
- Voßberg — F.A. Voßberg, *Geschichte der Preußischen Münzen und Siegel von frühester Zeit bis zum Ende der Herrschaft des Deutschen Ordens*, Berlin 1843, reed. Leipzig 1976.
- Waschinski — Waschinski E., *Brakteaten und Denare des Deutschen Ordens*, Frankfurt a. M. 1934.
- WN — Wiadomości Numizmatyczne

BIBLIOGRAFIA

- Beck L., Bossonet S., Eliot D.
 2004 *Silver surface enrichment of silver-copper alloys: a limitation for the analysis of ancient silver coins by surface techniques*, Science Direct, Nuclear Instruments and Methods in Physics Research, B 226, s. 153–162.
- Bogucki M., Florjanowicz P.
 2001 *Monety z prac wykopaliskowych przy kościele w Szestnie, gm. Mrągowo (1998, 1999 r.)*, WN, XLV, z. 1, s. 86–93.
- Bronicki A.
 2016 *Chełm m. pow.* [znalezisko], WN, LX, z 1–2, s. 329–331.
- Dutkowski J.
 2016 *Monety z wykopalisk przy ulicy Chmielnej 73-74 w Gdańsku*, [w:] *Dantiscum*, red. R. Krzywdziński, Gdańsk, s. 103–135.
- Gizińska M.
 1998/1999 *Przywileje mennicze Elbląga*, Gdańskie Zeszyty Numizmatyczne, 36, s. 3–11.
- Gumowski M.
 1990 *Mennica gdańska*, Gdańsk.

Kubiak S. (przy współudziale B. Paszkiewicza)

1998 *Znaleziska monet z lat 1146–1500. Inwentarz*, Poznań.

Mikołajczyk A.

1993 *Miejska moneta polska w obrocie pieniężnym Rzeczypospolitej (na przykładach skar-bów monet)*, [w:] *Mennictwo miejskie w Polsce*, Materiały z IX Sesji Numizmatycznej w Muzeum Miejskim w Nowej Soli, Nowa Sól, s. 57–71.

Milejski P.

2015 *Numizmaty*, [w:] *Gdańsk Twierdza Wisłoujście. Badania archeologiczno-architek-toniczne w latach 2013–2014*, red. J. Dąbal, K. Krawczyk, T. Widorski, Gdańsk, s. 373–388.

2016a *Nowy Sącz* [znalezisko], WN, LX, z 1–2, s. 333.

2016b *Podegrodzie, pow. nowosądecki* [znalezisko], WN, LX, z 1–2, s. 332–333.

Paszkiewicz B.

2006a *Puck, m. pow., woj. pomorskie* [znalezisko], WN, L, z. 2, s. 202–209.

2006b *Monety z badań archeologicznych średniowiecznego i nowożytnego Gdańska*, Pomora-nia Antiqua, t. XXI, s. 479–539.

2009 *Brakteaty — pieniądz średniowiecznych Prus*, Wrocław (Złota Seria Uniwersytetu Wro-cławskiego 3).

2013 *Moneta w dawnym Gdańsku. Badania archeologiczne w latach 1997–2009*. Monogra-fia 1, Archeologia Gdańska t. VI, Muzeum Archeologiczne w Gdańsku, Gdańsk.

Starski M.

2015 *Sprawozdanie wstępne z ratowniczych badań archeologicznych przeprowadzonych w latach 2014–2015 roku na działce miejskiej nr 168 przy ul. 1 maja w Pucku*, archi-wum Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku.

Suchodolski S.

1981 *Obieg monet krzyżackich w okresie brakteatowym*, WN, XXV, z. 3–4, s. 169–179.

Voßberg F. A.

1843 *Geschichte der Preußischen Münzen und Siegel von frühester Zeit bis zum Ende der Herrschaft des Deutschen Ordens*, Berlin, reed. Leipzig 1976.

Waschinski E.

1934 *Brakteaten und Denare des Deutschen Ordens*. Frankfurt a. M.

COINS FROM ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATION FROM URBAN PARCEL NO. 168 IN PUCK

(Summary)

During rescue archaeological investigation of plot 168 at 1 Maja street in Puck, directed by Dr Michał Starski from the University of Warsaw, during research seasons 2014 and 2015, 29 numismatic items were obtained — 28 single coins and one token. The chronology of analyzed material is wide, from the 14th to the 20th century. We have two coins from the 14th century, one more struck in the last decade of the 14 century or the two early decades of the 15th century, two coins from the 15th century, two from the 16th century, three from the 17th century, six from the 18th century, one from the 19th century and eleven from the 20th century. The main aim of the research was to get knowledge about the settlement on the plot, its use and the material culture of people who lived there. In the course of work, 12 trenches were researched, and a total area of almost 400 square meters was examined (plan of excavations see figs. 1–4). Coins were found in excavations 02, 04 (a modern basement fulfilled with 18th century charge), 01 (a basement from the second half of 15th century) and 06 (a 15th century basement).

The oldest coins are two fircens (one of them not quite certain, though, see catalogue no. 22) from 1364–1379, struck during the reign of Grand Master Winric of Kniprode (1351–1382). The presence of larger-size coins and the absence of bracteate pfennigs of this ruler, might be explained with to the fact, that the latter had an additional function in circulation. Next, there are two types of bracteate pfennigs of uncertain Teutonic masters — *Eagle I* type, dating back to the years 1391–1415 and type *Greek Cross III*, struck between 1416 and 1460. There was only one coin from mints of Royal Prussia after 1454, i.e. the Elbląg bracteate struck between 1457 and 1526. The 16th century was indicated with two coins of the Polish Crown, namely halfgroschen of King Alexander (1501–1506). From the seventeenth century we have three coins. The Riga shilling of King Sigismund III from 1621 is a typical small coin in the South Baltic area. The Tyrolean three-kreuzer 1656 coin looks like a random loss but Habsburg small silver coinage is not rare in the area of Royal Prussia due to the similarity of monetary systems. The Prussian shilling of Duke Frederick William from 1671 represents a sort of coins often met in Gdańsk because of the monetary union between Royal and Ducal Prussia. Only the eighteenth century brings more coins. We have as many as three coins of Frederick II (1740–1786): Brandenburg 1/48 thaler (1/2 groschen) struck in 1772, Silesian three kreuzers from 1780 and Prussian shilling from 1786. Next we registered Bavarian three kreuzers of Charles Albert from 1728. Following two coins were struck in the times of August III in Royal Prussia: the Elbląg shilling from 1763 and the Gdansk three groschen from 1758. The series is closed by 12 coins from the late nineteenth and the twentieth century, what constitutes 43% of the total. There are regular state coins of Germany and Poland from the periods of the German (1871–1920) respectively Polish (from 1920 on) sovereignty over Puck, but one exception, though. It is the pfennig of the Free City of Gdańsk from 1937, and at the same time Polish coins of the Second Republic (1918–1939) are completely missing. Moreover, we have one token made in the Nuremberg workshop of Johann Christian Reich who was

a master in 1758–1813. Irrespective of discussed century, in analyzed group small change coins predominate. We can observe a big share of Prussian coins (six pieces, i.e. 21 per cent in total and 38 per cent before 1800), the presence of which lasts from the fourteenth century up till the last quarter of the eighteenth century. All coins may be classified as random losses.

Adres autora / The author's address:

Paweł Milejski

Instytut Archeologii, Uniwersytet Wrocławski

ul. Szewska 48, 50-139 Wrocław

pawel.milejski90@gmail.com